

بررسی جامعه‌شناختی عوامل موثر بر محرومیت اجتماعی در بین جوانان ۱۹ تا ۳۰ ساله شهر کهنوج

کمال جوانمرد^{*۱}

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۰۱/۲۸

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۱۲/۰۹

DOI: 10.30495/jisds.2022.66349.11700

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی عوامل موثر بر "محرومیت اجتماعی" در بین جوانان شهر کهنوج انجام شد. چارچوب نظری شامل رویکرد "عاملیت"، "ساختاری" و "ترکیبی" است. تحقیق حاضر کاربردی است. جامعه آماری کلیه ۸۵۰۰ نفر از جوانان ۱۹ تا ۳۰ ساله شهر کهنوج و حجم نمونه براساس جدول مورگان ۳۸۴ نفر است؛ با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انجام شد. اطلاعات با ابزار پرسشنامه جمع‌آوری و روایی پرسشنامه محتوایی و صوری است. پایایی پرسشنامه آلفا کرونباخ با ضریب ۰/۸۷ است. نتایج پژوهش نشان داد از بین عوامل؛ عامل ساختاری با ضریب ۰/۶۲ - بیشترین تاثیر را بر محرومیت اجتماعی داشته و از میان عوامل تاثیر گذار بر عامل ساختاری عوامل اقتصادی با ضریب ۰/۵۴، عوامل فرهنگی ۰/۴۲ و عوامل سیاسی با ضریب ۰/۳۸ نقش دارد می‌توان گفت "محرومیت اجتماعی" در بین جوانان منطقه کهنوج تحت تاثیر عوامل ساختاری است که مجموعه در هم تنیده از عوامل درونی و بیرونی است.

واژگان کلیدی: اجتماعی، عوامل ساختاری، جوانان، کهنوج، سرمایه فرهنگی و اجتماعی.

---

۱ استادیار، عضو هیات علمی گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی، واحد شهر قدس دانشگاه آزاد اسلامی، تهران. ایران (نویسنده مسئول)
(Email: javanmardkamal@yahoo.com)

مقدمه

"محرومیت اجتماعی" یکی از پیامدهای مهاجرت‌های بی‌رویه و گسترش شهرنشینی ناشی از انقلاب صنعتی است که به اشکال و ابعاد مختلفی ظهور و بروز کرده و عبارت است از فرآیندی که در آن افراد از دسترسی به فرصت‌ها و امکاناتی که به طور معمول در اختیار همگان قرار دارد، منع می‌شوند. این پدیده ابعاد مادی و غیر مادی متنوعی دارد، که ملاک این مطالعه شاخص‌های تعیین شده از سوی بانک جهانی در سال ۲۰۰۱ است. بنابراین، "محرومیت اجتماعی" وابسته به شاخص‌ها و عوامل داخلی و خارجی متعددی است و از ترکیب عوامل فردی و زمینه‌ای مثل سن، تحصیلات، جنسیت، قومیت و همچنین عوامل ساختاری اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، روانی و اجتماعی به وجود می‌آید. همچنین این پدیده اجتماعی در دو سطح فردی و گروهی و در ابعاد متعددی بروز می‌کند. از جمله علل دیگر آن می‌توان به فقر و طرد، درآمد، مسکن، روابط و مشارکت‌های اجتماعی، وجود احزاب، آموزش، رسانه‌های جمعی، اشتغال، منزلت اجتماعی، حقوق شهروندی، برابری جنسیتی، تامین اجتماعی، خدمات بهداشتی و درمانی اشاره کرد. جهت بررسی "محرومیت اجتماعی" باید به ابعاد روانی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی اشاره کرد، تا ضمن بازشناسی عوامل بوجود آورنده با پیامدها و تبعات منفی آن از جمله آسیب‌ها و معضلات اجتماعی و یا شورش‌های سیاسی و نافرمانی‌های مدنی هم آشنا شد.

"محرومیت اجتماعی" وابسته به شاخص‌ها و عوامل داخلی و خارجی متعددی است و از ترکیب عوامل فردی و زمینه‌ای مثل سن، تحصیلات، جنسیت، قومیت و همچنین عوامل ساختاری اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، روانی و اجتماعی به وجود می‌آید. این دارای آثار منفی متعدد و مخربی می‌باشد (نراقی، ۱۳۸۰: ۴۱). براساس یافته و اطلاعات رسمی. میزان بهره‌مندی شهرستان‌های استان کرمان با استفاده از "مدل موریس" با تکنیک GIS در سال ۱۳۹۱ شهرستان کهنوج D.I آن ۰/۱۴-۰/۳۵ بدست آمده که نشان دهنده وضعیت D.I، ضعیف است (تقوایی، ۱۳۹۱: ۱۲۷) که درجه توسعه یافتگی آن در محدوده محروم و کم برخوردار نشان داده شده است و از هم اکنون در میان شهرستان‌های کرمان جز مناطق محروم محسوب می‌شود و رتبه دوم را از لحاظ محرومیت کسب کرده است. هرچند که محرومیت اجتماعی در این منطقه پیامدهای منفی بر روی زندگی اجتماعی جوانان گذاشته و میزان آسیب‌ها و انحرافات اجتماعی از جمله شرارت، اعتیاد، قتل و قاچاق را افزایش داده است. همچنین محرومیت اجتماعی می‌تواند زمینه‌های نافرمانی مدنی و شورش‌های اجتماعی را نیز، در شهر کهنوج به همراه داشته باشد. دلایل گوناگونی مثل فقر مالی یا عدم وجود احزاب و گروه‌های سیاسی و فقدان جامعه‌ی مدنی عمدتاً جنبه‌های مادی پدیده محرومیت اجتماعی بوجود می‌آید. ابعاد غیر مادی آن که شامل مواردی چون مشارکت مردم، وجود احزاب و گروه‌های جامعه‌ی مدنی آموزش، مطبوعات و رسانه‌های جمعی، دسترسی به منابع قدرت و منزلت اجتماعی، داشتن معیشت مناسب، شغل مناسب، حقوق شهروندی، برابری جنسیتی کمتر توجه شده که بر این اساس طرح مسئله‌ی محرومیت اجتماعی در کنار توجه به مسأله‌ی مادی محرومیت قابل توجه و بررسی می‌باشد. بنابراین از آنجا که در بین جوانان کهنوج، محرومیت به اشکال مختلف وجود داشته و از سوی دیگر این پدیده دلایل و عوامل خاص خود را داشته، انجام این گونه تحقیقات و پژوهش‌های موردی در این مناطق محروم جهت شناخت دلایل و عوامل موثر بر آن در ابعاد مختلف دارای اهمیت و ضرورت اجتناب ناپذیری می‌باشد. علاوه بر موارد فوق کمبود پژوهش‌ها و مطالعات راهبردی در این زمینه در شهر کهنوج یا مناطق محروم و کم برخوردار جنوب استان کرمان و به تبع آن عدم مواجهه کارشناسی با علل و عوامل این معضل بر اهمیت و ضرورت این گونه تحقیقات مطالعاتی می‌افزاید. همچنین تبعات و پیامدهای منفی ناشی از عدم توجه به محرومیت جوانان این منطقه می‌تواند بستر جرم، جنایت و شرارت و همچنین آسیب‌های اجتماعی دیگر را تقویت نموده و میزان انحرافات اجتماعی، فرهنگی و حتی سیاسی از جمله شورش‌های اجتماعی و نافرمانی مدنی که به انسجام و یکپارچگی نظام صدمه می‌زند را، افزایش دهد. بر همین اساس این سوال مطرح می‌شود که مهمترین عوامل موثر بر پدیده محرومیت اجتماعی در بین جوانان (پسران) ۱۹ تا ۳۰ ساله شهر کهنوج چیست؟

ادبیات تحقیق و چارچوب نظری

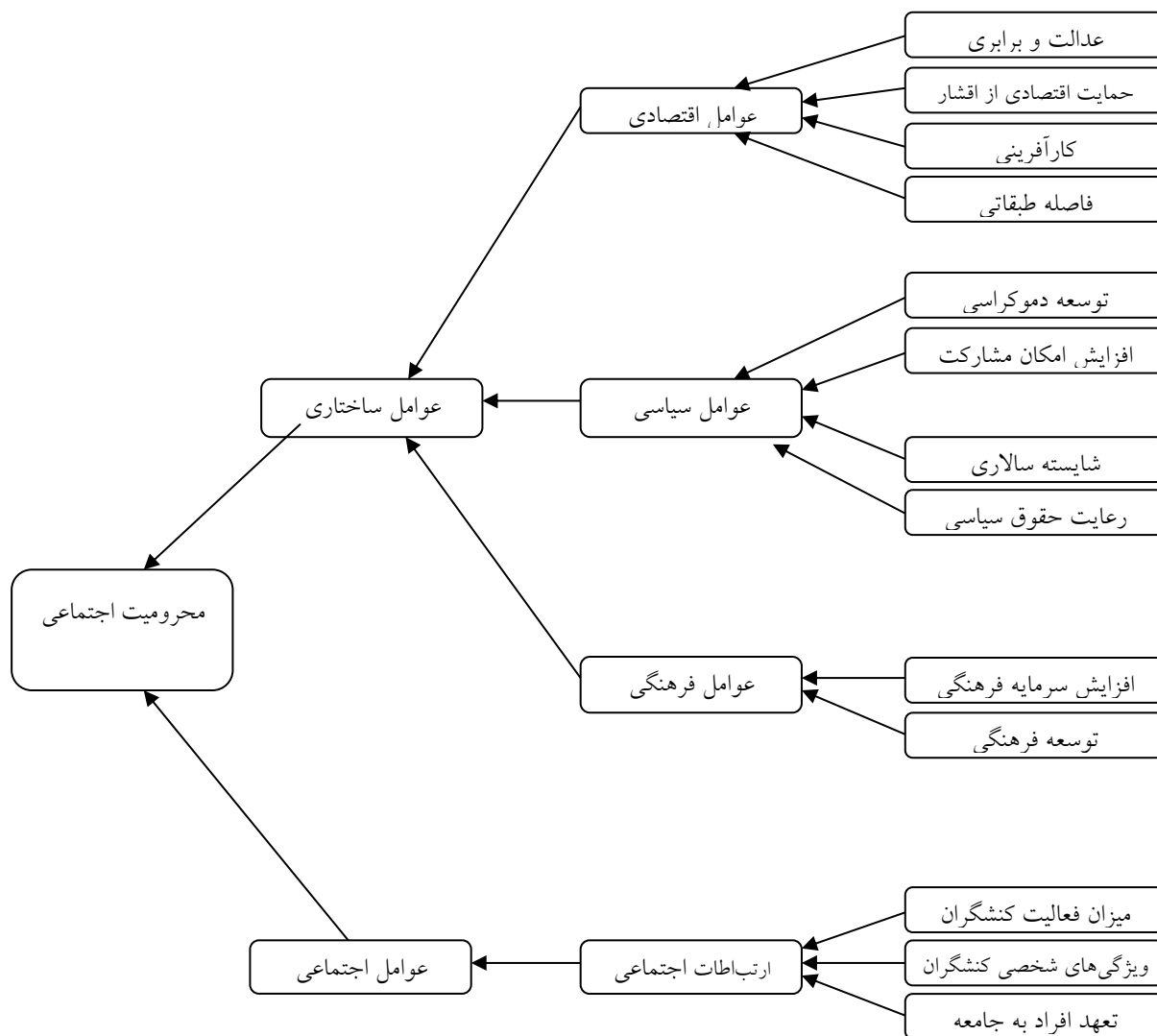
بررسی نظریه‌ها و دیدگاه‌های اصحاب جامعه‌شناسی از جمله "گیدنز"، "شلر"، "زیمل"، "هورکهایمر"، "الکاک" و "لرنر" و سایر این اندیشمندان حوزه "محرومیت اجتماعی"، نشان دهنده‌ی این نکته است که هر کدام از نحله‌ها و مکاتب به نوعی از منظری خاص این پدیده را مورد توجه و ارزیابی قرار داده‌اند. به عبارتی دیگر می‌توان گفت هر کدام از رویکردهای جامعه‌شناسی دلایل متفاوتی برای مسئله‌ی محرومیت و فقر مطرح کرده‌اند. به عنوان مثال، کارکرد گرایان و عاملیت گرایان اساساً فرد و نقصان‌های فردی را در کنش با جامعه عامل محرومیت تصور کردند در این دسته از نظریه پردازانی افرادی چون "شلر"، "لرنر" و "پاتریک" وجود دارند که در این میان به نظریه "نوسازی" اشاره می‌شود. نظریه پردازان این حوزه از جمله "لرنر" و "شلر" واحد تحلیل خود را در سطح میانی و عمدتاً فردی قرار داده‌اند. واحد تحلیل آنها نظام‌های شخصیتی افراد در جوامع سنتی و مدرن است. نظریه پردازان این حوزه نقطه شروع نوسازی انسان را در نظام شخصیتی و روانی او می‌بیند و متمرکز بر کنش‌ها و رفتارهای فردی و بین فردی در سطوح فرد و میانی هستند و به این دلیل نظریه پردازان این حوزه بیشتر از چشم انداز روان‌شناس اجتماعی به مسایل مربوط به "نوسازی" می‌نگرند (از کیا و غفاری، ۱۳۸۱: ۱۷۳). از چشم انداز "لرنر" مهم‌ترین عناصر و متغیرهایی که در ظهور تحرک ذهنی و آمادگی روانی انسان‌ها برای نوسازی و نو شدن مؤثرند عبارتند از: بسط و گسترش رسانه‌های جمعی و ارتقا سواد رسانه‌ای، سوادآموزی و ارتقاء سطح تحصیلات، شهرنشینی و مشارکت (همان منبع).

"شیلر" از منظر فرهنگی مانند "لرنر" و سایر اصحاب مکتب عاملیت فقر و محرومیت را نتیجه نقصان‌های فردی می‌دانست، این دقیقاً همان نکته است که "دیویس" و "مور" به عنوان نو کارکردگرایان بدان اشاره نمودند، زیرا که از نظر آنان شخص اگر دارای کیفیت‌های خاص و قابلیت‌هایی فردی لازم نباشد، دچار محرومیت خواهد شد (ریترز، ۱۳۹۲: ۴۲). از سوی دیگر، ساختارگرایان معتقدند ساختار و شرایط بیرونی ناشی از ساخت اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی علت اصلی محرومیت است. این گروه از جامعه‌شناسان واحد تحلیل شان ساختارهای جامعه است و مسأله محرومیت اجتماعی را در سطح کلان جامعه بررسی می‌کنند. در این بخش افرادی چون "گیدنز"، "کالینز"، "الکزاندرو" و "هابرماس" به ارائه نظریه در این زمینه پرداخته‌اند. براساس این استدلال جایگاه دولت در درون هر وجه تولیدی صرف نظر از پایگاه اجتماعی هیأت حاکم ضامن حمایت آن از منافع طبقه مسلط در درون آن وجه تولید است (بشیریه، ۱۳۷۶: ۷۵). از سوی دیگر صاحب نظران مکتب انتقادی فرانکفورت در این میان دیدگاه‌هایی مطرح کردند که از مهمترین اندیشمندان این مکتب می‌توان به "هورکهایمر"، "آدورنو" و "مارکوزه" اشاره کرد. این نظریه پردازان در واقع به وضعیت موجود نظام سرمایه‌داری انتقاد داشتند و به رهایی انسان از سلطه دنیای مدرن و ماشینی می‌اندیشیدند (جوانمرد، ۱۳۸: ۲۵). "هورکهایمر" در مقاله‌ای تحت عنوان "دولت اقتدار طلب" وجود چنین دولتی را مانع از عقلانی شدن می‌داند و آن را خطر بزرگی برای انسان به شمار می‌آورد. به زعم او همه مشکلات و محرومیت‌های جوامع و انسان‌ها ناشی از وجود چنین دولتی است، زیرا طبقه کارگر و سازمان‌های آن دیگر نیرو رهایی بخش به شمار نمی‌روند و درون ساخت دولت ادغام می‌شوند (ابوالحسن تنهایی، ۱۳۹۴: ۳۱۶). "پیتر الکاک" در چشم انداز موقعیتی معتقد است عدم توزیع عادلانه منابع و تسهیلات در بین افراد جامعه موجبات محرومیت را فراهم می‌آورد. از دیدگاه او شرایط خارج از کنترل فرد که در ساختار سیاسی و اقتصادی جامعه می‌باشد، علت محرومیت‌ها را تبیین می‌کند، این چشم‌انداز بر آن است که علت محرومیت باید در نیروهای بیرونی و خارج از کنترل فرد جستجو شود، زیرا افراد چون دسترسی کافی به مدارس، شغل و درآمد مناسب ندارند مورد تبعیض واقع می‌شوند و فرصت‌های کافی برای ارتقاء در اختیار ندارند. "پیتر الکاک" معتقد است که محرومیت به شدت با فقر و نابرابری در ارتباط است و باید از طریق توزیع عادلانه قدرت و منابع با آن مقابله کرد. به تعبیر وی باید تسهیلات رفاهی بین همه به منظور کاهش نابرابری، توزیع گردد (جلائی پور و محمدی، ۱۳۹۴: ۱۲۸).

در این رهگذر، بعضی از جامعه شناسان مانند ترکیب گرایان مانند "گیدنز" تلفیق و تجمیع شرایط درونی و بیرونی در قالب ضعف‌ها و نقصان‌های فردی و تأثیر شرایط ساختار جامعه را به عنوان زمینه ساز محرومیت‌ها مطرح می‌نماید (گیدنز، ۱۳۹۸: ۱۲۰). "گیدنز" در این زمینه ساخت جامعه و کنش فرد را به شکل توأم به عنوان دلایل محرومیت می‌پندارد (گیدنز، ۱۳۷۶: ۴۵۲). "گیدنز" معتقد است محرومیت اجتماعی زمانی بوجود می‌آید که افراد از برابری به معنای دسترسی به فرصت‌ها و حقوق شهروندی محروم شوند. شاید بتوان گفت که دیدگاه ترکیب گرایی یا تلفیقی از دو دیدگاه قبلی به مسئله محرومیت نگریسته است. زیرا که برای درک محرومیت باید هم به کنش درونی و هم به کنش متقابل بیرونی توجه کرد. بنابراین. ترکیب گرایان، نظریه پردازانی هستند که واحد تحلیل شان تلفیقی از واحدهای سطح خرد و کلان جامعه است. در این زمینه همان طور که در بالا اشاره شد می‌توان به مطالعات "گیدنز" در زمینه نظریه ساختار بندی تلفیقی "نظریه کنش" و "نظریه شبکه" به وسیله "ها برماس" و تلفیق کنش و نظم به وسیله "الکزاند" و دیگران اشاره نمود که در این تحقیق به بررسی نظر "گیدنز" پرداخته شد.

پس با نگاهی گذرا به سه دیدگاه و مکاتب مطرح شده می‌توان یک وجه اشتراک کلی بین تمامی این نظریات پیدا نمود و آن نیز توجه هر سه رویکرد به نیازهای اساسی انسان‌ها و رفاه و تأمین آنها می‌باشد، به طوری که به خدمات اجتماعی همچون، امنیت، عدالت، مسکن، بهداشت، آموزش، اشتغال و ... به عنوان نیازهای اساسی انسان‌ها اشاره دارند و معتقدند محرومیت اجتماعی با محرومیت اقتصادی مرتبط است. زیرا با محرومیت اقتصادی فرد قادر به تأمین نیازهای اساس خود نمی‌باشد. جان کلام آن که از دیدگاه عاملیت گرایان خردنگر از جمله "لرنر" و "شلر" اساساً شرایط درونی انسان و نقصان‌های فردی در کنش با جامعه را عامل اصلی محرومیت می‌دانند. از سوی دیگر، ساختار گرایان نظیر "الکاک" معتقد است توزیع برابر و عادلانه‌ی امکانات و منابع توسط دولت‌ها می‌تواند محرومیت‌ها را از بین برد و در غیر این صورت عدم توزیع عادلانه امکانات و منابع خود عامل اساس محرومیت می‌شود، زیرا در این شرایط افراد نمی‌توانند نیازهای اساسی خود را بدست آورند. یا "زیمل" که اعتقاد دارد، جامعه خود سنخ اجتماعی فقیر و محروم را در جامعه می‌پروراند (زیمل، ۱۳۸۷: ۲۲) و "هورکهایمر" از صاحب نظران مکتب فرانکفورت نیز دولت اقتدارگرا را عامل محرومیت معرفی می‌کند. در رویکرد ترکیب گرایان از جمله "گیدنز" اعتقاد بر آن است که فرد زمانی در محرومیت قرار می‌گیرد که هم خود تلاش نکند و هم توزیع نابرابر و ناعادلانه امکانات و منابع (شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی) موجب می‌شود که فرد در دچار محرومیت شود (جلائی پور و محمدی، ۱۳۹۴: ۳۸۳). پس، از نظر هر سه مکتب "عاملیت"، "ساختاری" و "ترکیبی" شرایط اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و ساختاری موجود در جامعه در کنار عوامل فردی و زمینه‌ای از شاخص‌های اصلی محرومیت اجتماعی هستند، بنابراین با توجه به عوامل و مولفه‌های بیرونی و درونی مطرح شده در دیدگاه‌های مرتبط با مسئله‌ی محرومیت اجتماعی به ارائه و ترسیم مدل نظری این تحقیق پرداخته می‌شود.

بنابراین، همان گونه که در چارچوب نظری تحقیق مطرح شد ترکیبی از تمامی رویکردهای درونی و بیرونی موجود از جمله "عاملیت"، "ساختاری" و "ترکیبی" در خصوص مسئله "محرومیت اجتماعی" به عنوان چارچوب و الگوی نظری تحقیق مورد نظر قرار گرفته و لذا براساس نکات اساس این نظریه‌ها الگو یا مدل مفهومی تحقیق به شکل ذیل ترسیم گردیده است.

فرضیات

- الف) به نظر می‌رسد بین عوامل ساختاری و محرومیت اجتماعی جوانان ۱۹ تا ۳۰ ساله شهر کهنوج رابطه وجود دارد.
- ب) به نظر می‌رسد بین عوامل فرهنگی و محرومیت اجتماعی جوانان ۱۹ تا ۳۰ ساله شهر کهنوج رابطه وجود دارد.
- ج) به نظر می‌رسد بین عوامل سیاسی و محرومیت اجتماعی جوانان ۱۹ تا ۳۰ ساله شهر کهنوج رابطه وجود دارد.
- ه) به نظر می‌رسد بین عوامل اقتصادی و محرومیت اجتماعی جوانان ۱۹ تا ۳۰ ساله شهر کهنوج رابطه وجود دارد.
- و) به نظر می‌رسد بین عوامل اجتماعی و محرومیت اجتماعی جوانان ۱۹ تا ۳۰ ساله شهر کهنوج رابطه وجود دارد.

روش پژوهش

این پژوهش از لحاظ هدف جزء تحقیقات کاربردی است. بر اساس نوع داده‌های جمع‌آوری شده پژوهش کمی و از لحاظ نوع برخورد با مساله مورد بررسی و ورود به آن مطالعه ای میدانی است. تکنیک مورد استفاده در این پژوهش پیمایش است جامعه آماری کلیه ۸۵۰۰ نفر از جوانان ۱۹ تا ۳۰ ساله شهر کهنوج است. حجم نمونه احتساب شده با استفاده از جدول مورگان ۳۸۴ نفر آورد گردیده است؛ روش نمونه‌گیری روش خوشه ای چند مرحله ایی است. جهت جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه ۸۶ سوالی

محقق ساخته استفاده شد که بر اساس طیف لیکرت طراحی شده همچنین از تکنیک کتابخانه نیز به عنوان فن تکمیلی بهره گرفته شده است. روایی پرسشنامه روایی محتوایی و صوری است. پایایی پرسشنامه ۰/۸۷ بدست آمده است که مقدار قابل قبول است. پس از جمع آوری و استخراج پرسشنامه ها، داده‌ها با استفاده از بسته نرم افزار (spss۲۱) و نرم افزار " AMOS " مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌های پژوهش

- وضعیت سن

۱۶۴ نفر معادل ۴۲/۷ درصد در گروه سنی ۳۰-۲۷ سال قرار دارند. ۱۴۱ نفر معادل ۳۶/۷ درصد در گروه ۲۳-۲۶ سال قرار دارند. ۲۰/۶ درصد در گروه ۲۲-۱۹ سال قرار دارند.

- وضعیت اشتغال

۲۱۱ نفر از یعنی ۵۵٪ از پاسخ دهندگان شاغل هستند و ۱۷۳ نفر بیکار می‌باشند..

- مدرک تحصیلی

تعداد ۹۶ نفر از پاسخ دهندگان یعنی ۲۵٪ افراد مدرک تحصیلی پایین تر از کارشناسی دارند. ۴۷٪ افراد دارای مدرک کارشناسی هستند. افراد دارای مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد ۱۰۲ نفر حدود ۲۸٪ حجم نمونه را تشکیل می‌دهند.

- وضعیت تأهل:

۳۷ درصد افراد یعنی ۱۳۹ نفر مجرد و ۲۴۵ نفر نیز متأهل هستند.

- آزمون نرمال بودن داده‌ها

بر اساس نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنوف در تمامی موارد مقدار معناداری بزرگ تر از سطح خطا (۰/۰۵) بدست آمده است. بنابراین دلیلی برای رد فرض صفر وجود ندارد و توزیع داده‌ها نرمال است.

جدول ۱ آزمون نرمال بودن داده‌ها

متغیرها	آماره کلموگروف اسمیرنوف	سطح معناداری	نتیجه آزمون
احساس محرومیت	۰/۳۳۱	۰/۲۱۳	نرمال
عوامل ساختاری	۰/۳۶۴	۰/۲۲۷	نرمال
عوامل اجتماعی	۰/۳۲۲	۰/۲۱۶	نرمال
عوامل اقتصادی	۰/۳۳۹	۰/۲۳۶	نرمال
عوامل سیاسی	۰/۳۲۵	۰/۲۷۸	نرمال
عوامل فرهنگی	۰/۲۷۵	۰/۳۲۵	نرمال
ارتباطات اجتماعی	۰/۲۲۲	۰/۴۰۱	نرمال

محاسبه همبستگی بین متغیرهای اصلی تحقیق

بر اساس مقادیر همبستگی محاسبه شده، اکثریت متغیرها دارای همبستگی مثبت می‌باشد. بنابراین تغییرات تمامی متغیرها همجهت است. بیشترین همبستگی میان متغیرهای عوامل سیاسی و ارتباطات اجتماعی است (۰/۳۶۸).

جدول شماره ۲- همبستگی متغیرها

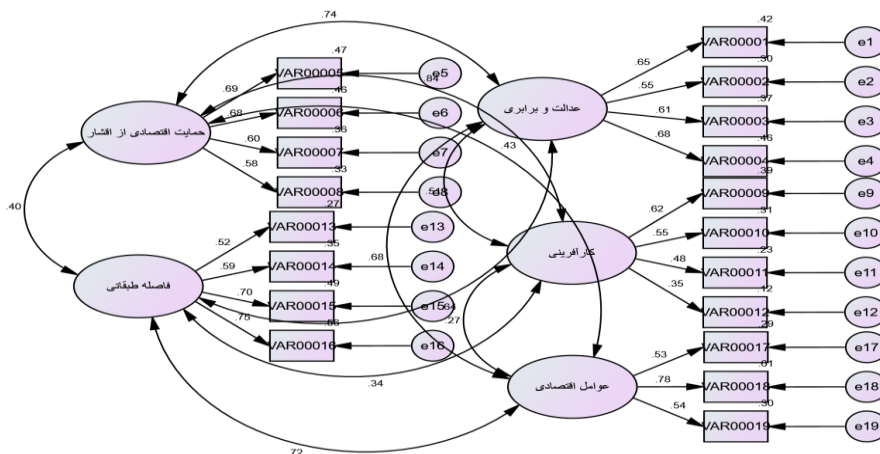
عوامل ساختاری	عوامل اجتماعی	عوامل اقتصادی	عوامل سیاسی	عوامل فرهنگی	ارتباطات اجتماعی
عوامل ساختاری	۰/۱۵۷ (۰/۰۰۰)	۰/۲۱۴ (۰/۰۷)	۰/۳۳۴ (۰/۰۰۷)	۰/۲۵۵ (۰/۰۰۱)	۰/۲۰۲ (۰/۰۱۱)
عوامل اجتماعی	۱	۰/۲۵۵ (۰/۰۰۱)	۰/۲۳۲ (۰/۰۰۴)	۰/۴۲۷ (۰/۰۰۰)	۰/۱۳۹ (۰/۰۸۲)
عوامل اقتصادی		۱	۰/۲۶۸ (۰/۰۰۱)	۰/۳۲۲ (۰/۰۰۰)	۰/۳۲۷ (۰/۰۰۰)
عوامل سیاسی			۱	۰/۲۹۳ (۰/۰۰۰)	۰/۳۶۸ (۰/۰۰۰)
عوامل فرهنگی				۱	۰/۳۵۶ (۰/۰۰۰)
ارتباطات اجتماعی					۱

- تحلیل عاملی تأییدی

در این مطالعه برای سنجش متغیرهای تحقیق از ابزار پرسشنامه استفاده شده است. بنابراین برای بررسی فرضیه‌های تحقیق مبتنی بر این مقیاس، نخست باید صحت مقیاس مورد استفاده تأیید شود. بنابراین از تحلیل عاملی تأییدی برای سنجش روابط متغیرهای پنهان با گویه‌های سنجش آنها استفاده شده است.

- تحلیل عاملی تأییدی مقیاس عوامل اقتصادی و عوامل مرتبط با آن

نتایج تحلیل عاملی مقیاس عوامل اقتصادی و عوامل مرتبط با آن در شکل ۱، ارائه شده است. این مقیاس شامل ۵ متغیر پنهان و ۱۹ متغیر قابل مشاهده می‌باشد. بار عاملی مشاهده در تمامی موارد مقداری بزرگتر از ۰/۳ دارد که نشان می‌دهد همبستگی بین متغیرهای پنهان (ابعاد هر یک از سازه‌های اصلی) با متغیرهای قابل مشاهده قابل قبول است. پس از اینکه همبستگی متغیرها شناسایی گردید باید آزمون معناداری صورت گیرد. جهت بررسی معنادار بودن رابطه بین متغیرها از آماره t-value استفاده می‌شود. چون معناداری در سطح خطای ۰/۰۵ بررسی می‌شود بنابراین اگر آماره آزمون t-value از مقدار بحرانی ۱/۹۶ بزرگتر باشد، رابطه معنادار است. براساس نتایج شاخص‌های سنجش هر یک از مقیاس‌های مورد استفاده در سطح اطمینان ۵٪ مقدار آماره t-value بزرگ‌تر از ۱/۹۶ می‌باشد که نشان می‌دهد همبستگی‌های مشاهده شده معنادار است.

شکل ۱: تحلیل عاملی تأییدی عوامل اقتصادی و عوامل مرتبط با آن

تمامی بارهای عاملی از ۰/۳ بالاتر می‌باشند، برای بیان مقبولیت مدل از شاخص‌های برازش هنجار شده بنتل-بونت، برازش نسبی، برازش افزایشی، شاخص‌های تطبیقی و مجذور کامل استفاده شده است که نتایج بدست آمده از مدل در جدول ۳ نمایش داده شده است.

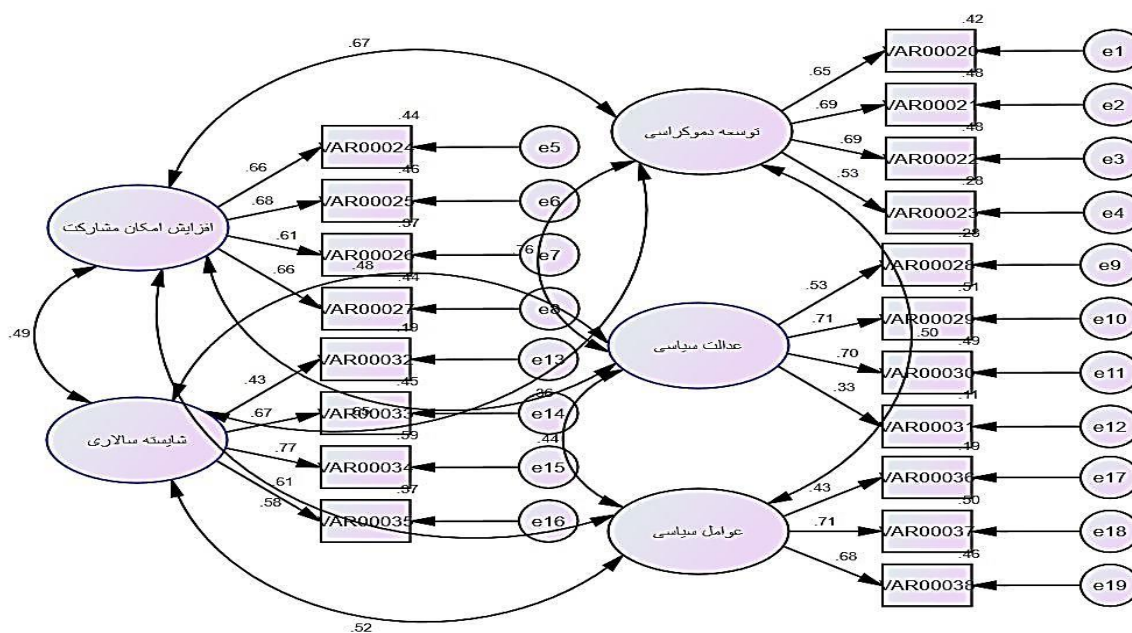
جدول ۳: شاخص‌های برازش عوامل اقتصادی و عوامل مرتبط با آن

مدل	X2/df	RMSEA	NFI	CFI	GFI	IFI	RFI	PRATIO	PNFI	PCFI	SRMR
میزان قابل قبول	< ۲	< ۰/۱	> ۰/۹	> ۰/۹	> ۰/۹	> ۰/۹	> ۰/۹	> ۰/۵	> ۰/۵	> ۰/۵	< ۰/۰۸
محاسبه شده	۱/۹۴	۰/۰۲	۰/۹۶۶	۰/۹۶۸	۰/۹۲۳	۰/۹	۰/۹۹	۰/۸۲۶	۰/۵۱۲	۰/۶۱	۰/۰۵۴

خطای جذر میانگین مربعات (RMSEA): این شاخص بر مبنای تحلیل ماتریس باقیمانده قرار دارد و بر خلاف بسیاری از شاخص‌های برازش برای فواصل اطمینان مختلف نیز قابل محاسبه است. این شاخص بر مبنای پارامتر غیر مرکزی قرار دارد. مقدار RMSEA به دست آمده ۰/۰۲ می‌باشد که با توجه به مقدار استاندارد کمتر از ۰/۱ مطلوب می‌باشد.

- تحلیل عاملی تاییدی مقیاس متغیرهای عوامل سیاسی و عوامل مرتبط با آن

نتایج تحلیل عاملی مقیاس عوامل سیاسی و عوامل مرتبط با آن در شکل ۲، ارائه شده است. این مقیاس شامل ۵ متغیر پنهان و ۱۹ متغیر قابل مشاهده می‌باشد. بار عاملی مشاهده در تمامی موارد مقداری بزرگ‌تر از ۰/۳ دارد که نشان می‌دهد همبستگی بین متغیرهای پنهان (ابعاد هر یک از سازه‌های اصلی) با متغیرهای قابل مشاهده قابل قبول است. پس از اینکه همبستگی متغیرها شناسایی گردید باید آزمون معناداری صورت گیرد. جهت بررسی معنادار بودن رابطه بین متغیرها از آماره t-value استفاده می‌شود. چون معناداری در سطح خطای ۰/۰۵ بررسی می‌شود بنابراین اگر آماره آزمون t-value از مقدار بحرانی ۱/۹۶ بزرگ‌تر باشد، رابطه معنادار است. براساس نتایج شاخص‌های سنجش هر یک از مقیاس‌های مورد استفاده در سطح اطمینان ۵٪ مقدار آماره t-value بزرگ‌تر از ۱/۹۶ می‌باشد که نشان می‌دهد همبستگی‌های مشاهده شده معنادار است.

شکل ۲: تحلیل عاملی تاییدی عوامل سیاسی و عوامل مرتبط با آن

تمامی بارهای عاملی از ۰/۳ بالاتر می‌باشند، برای بیان مقبولیت مدل از شاخص‌های برازش هنجار شده بنتلر-بونت، برازش نسبی، برازش افزایشی، شاخص‌های تطبیقی و مجذور کامل استفاده شده است که نتایج بدست آمده از مدل در جدول ۴ نمایش داده شده است.

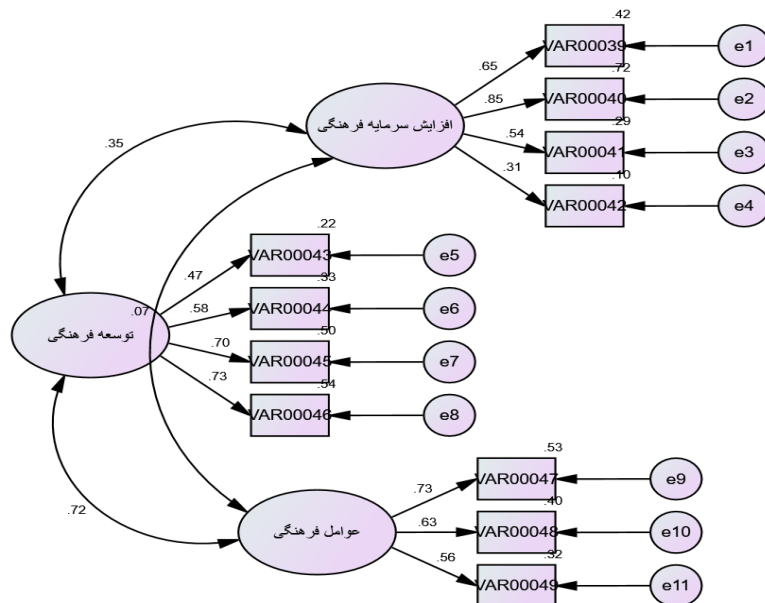
جدول ۴: شاخص‌های برازش عوامل سیاسی و عوامل مرتبط با آن

SRMR	PCFI	PNFI	PRATIO	RFI	IFI	GFI	CFI	NFI	RMSEA	X2/df	مدل
<۰/۰۸	>۰/۵	>۰/۵	>۰/۵	>۰/۹	>۰/۹	>۰/۹	>۰/۹	>۰/۹	<۰/۱	<۲	میزان قابل قبول
۰/۰۳۷	۰/۶۱۴	۰/۵۴۵	۰/۶۷۰	۰/۹	۰/۹۹	۰/۹۶	۰/۹۹	۰/۹۹	۰/۰۴۷	۱/۰۵	محاسبه شده

خطای جذر میانگین مربعات (RMSEA): این شاخص بر مبنای تحلیل ماتریس باقیمانده قرار دارد و بر خلاف بسیاری از شاخص‌های برازش برای فواصل اطمینان مختلف نیز قابل محاسبه است. این شاخص بر مبنای پارامتر غیر مرکزی قرار دارد. مقدار RMSEA به دست آمده ۰/۰۴۷ می‌باشد که با توجه به مقدار استاندارد کمتر از ۰/۱ مطلوب می‌باشد.

- تحلیل عاملی تاییدی مقیاس متغیرهای عوامل فرهنگی و عوامل مرتبط با آن

نتایج تحلیل عاملی مقیاس عوامل فرهنگی و عوامل مرتبط با آن در شکل ۳، ارائه شده است. این مقیاس شامل ۳ متغیر پنهان و ۱۱ متغیر قابل مشاهده می‌باشد. بار عاملی مشاهده در تمامی موارد مقداری بزرگ‌تر از ۰/۳ دارد که نشان می‌دهد همبستگی بین متغیرهای پنهان (ابعاد هر یک از سازه‌های اصلی) با متغیرهای قابل مشاهده قابل مشاهده قابل قبول است. پس از اینکه همبستگی متغیرها شناسائی گردید باید آزمون معناداری صورت گیرد. جهت بررسی معنادار بودن رابطه بین متغیرها از آماره t-value استفاده می‌شود. چون معناداری در سطح خطای ۰/۰۵ بررسی می‌شود بنابراین اگر آماره آزمون t-value از مقدار بحرانی ۱/۹۶ بزرگتر باشد، رابطه معنادار است. براساس نتایج شاخص‌های سنجش هر یک از مقیاس‌های مورد استفاده در سطح اطمینان ۵٪ مقدار آماره t-value بزرگتر از ۱/۹۶ می‌باشد که نشان می‌دهد همبستگی‌های مشاهده شده معنادار است.

شکل ۳ تحلیل عاملی تاییدی عوامل فرهنگی و عوامل مرتبط با آن

تمامی بارهای عاملی از ۰/۳ بالاتر می‌باشند، برای بیان مقبولیت مدل از شاخص‌های برازش هنجار شده بنتلر- بونت، برازش نسبی، برازش افزایشی، شاخص‌های تطبیقی و مجذور کامل استفاده شده است که نتایج بدست آمده از مدل در جدول ۵، نمایش داده شده است.

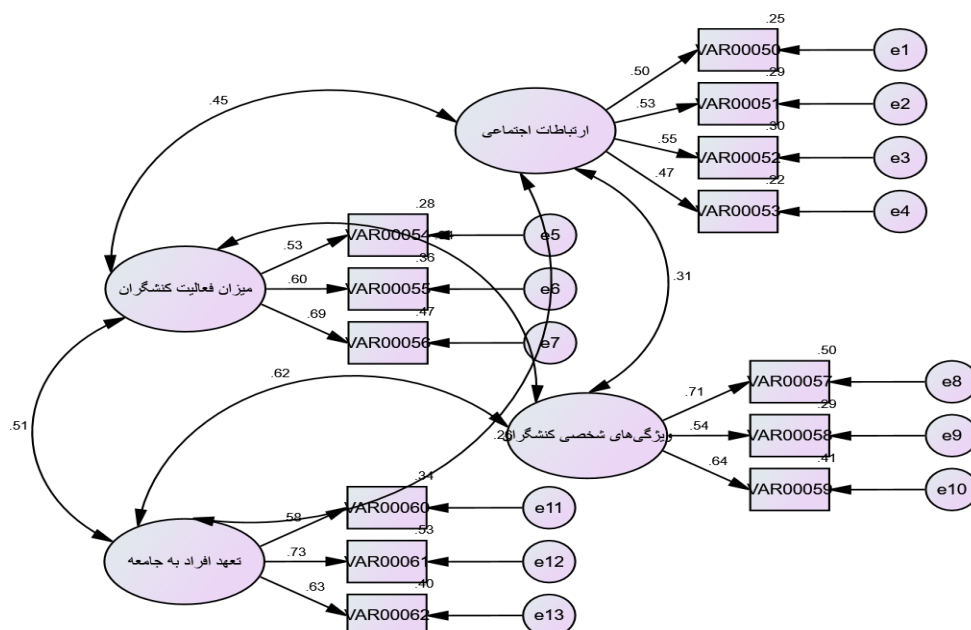
جدول ۵: شاخص‌های برازش عوامل فرهنگی و عوامل مرتبط با آن

SRMR	PCFI	PNFI	PRATIO	RFI	IFI	GFI	CFI	NFI	RMSEA	X2/df	مدل
<۰/۰۸	>۰/۵	>۰/۵	>۰/۵	>۰/۹	>۰/۹	>۰/۹	>۰/۹	>۰/۹	<۰/۱	<۲	میزان قابل قبول
۰/۰۳۷	۰/۶۱۴	۰/۵۴۵	۰/۶۷۰	۰/۹	۰/۹۹	۰/۹۶	۰/۹۹	۰/۹۹	۰/۰۴۷	۱/۰۵	محاسبه شده

خطای جذر میانگین مربعات (RMSEA) این شاخص بر مبنای تحلیل ماتریس باقیمانده قرار دارد و بر خلاف بسیاری از شاخص‌های برازش برای فواصل اطمینان مختلف نیز قابل محاسبه است. این شاخص بر مبنای پارامتر غیر مرکزی قرار دارد. مقدار RMSEA به دست آمده ۰/۰۴۷ می‌باشد که با توجه به مقدار استاندارد کمتر از ۰/۱ مطلوب می‌باشد.

- تحلیل عاملی تاییدی مقیاس عوامل ارتباطات اجتماعی و عوامل مرتبط با آن

نتایج تحلیل عاملی مقیاس عوامل ارتباطات اجتماعی و عوامل مرتبط با آن در شکل ۴، ارائه شده است. این مقیاس شامل ۴ متغیر پنهان و ۱۳ متغیر قابل مشاهده می‌باشد. بار عاملی مشاهده در تمامی موارد مقداری بزرگتر از ۰/۳ دارد که نشان می‌دهد همبستگی بین متغیرهای پنهان (ابعاد هر یک از سازه‌های اصلی) با متغیرهای قابل مشاهده قابل قبول است. پس از اینکه همبستگی متغیرها شناسائی گردید باید آزمون معناداری صورت گیرد. جهت بررسی معنادار بودن رابطه بین متغیرها از آماره t-value استفاده می‌شود. چون معناداری در سطح خطای ۰/۰۵ بررسی می‌شود بنابراین اگر آماره آزمون t-value از مقدار بحرانی ۱/۹۶ بزرگتر باشد، رابطه معنادار است. براساس نتایج شاخص‌های سنجش هر یک از مقیاس‌های مورد استفاده در سطح اطمینان ۰/۵ مقدار آماره t-value بزرگتر از ۱/۹۶ می‌باشد که نشان می‌دهد همبستگی‌های مشاهده شده معنادار است.

شکل ۴: تحلیل عاملی تاییدی عوامل ارتباطات اجتماعی و عوامل مرتبط با آن

تمامی بارهای عاملی از ۰/۳ بالاتر می‌باشند، برای بیان مقبولیت مدل از شاخص‌های برازش هنجار شده بنتلر-بونت، برازش نسبی، برازش افزایشی، شاخص‌های تطبیقی و مجذور کامل استفاده شده است که نتایج بدست آمده از مدل در جدول ۶، نمایش داده شده است.

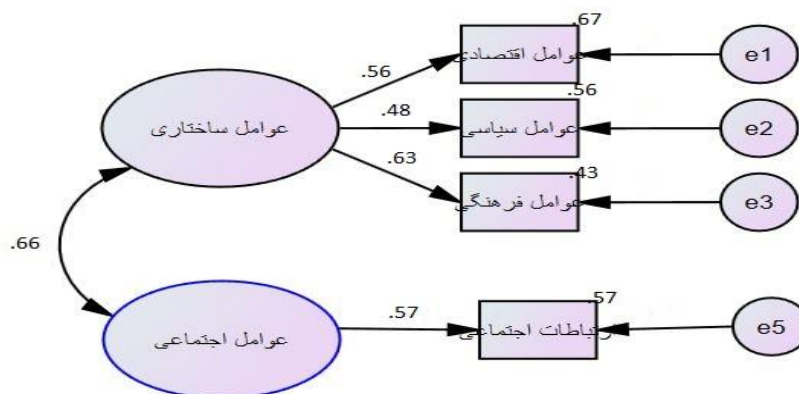
جدول ۶: شاخص‌های برازش عوامل ارتباطات اجتماعی و عوامل مرتبط با آن

SRMR	PCFI	PNFI	PRATIO	RFI	IFI	GFI	CFI	NFI	RMSEA	X2/df	مدل
<۰/۰۸	>۰/۵	>۰/۵	>۰/۵	>۰/۹	>۰/۹	>۰/۹	>۰/۹	>۰/۹	<۰/۱	<۲	میزان قابل قبول
۰/۰۳۴	۰/۶۱۸	۰/۵۲۰	۰/۶۷۲	۰/۹	۰/۹۹	۰/۹۶	۰/۹۹	۰/۹۹	۰/۰۳۶	۱/۱۶	محاسبه شده

خطای جذر میانگین مربعات (RMSEA): این شاخص بر مبنای تحلیل ماتریس باقیمانده قرار دارد و بر خلاف بسیاری از شاخص‌های برازش برای فواصل اطمینان مختلف نیز قابل محاسبه است. این شاخص بر مبنای پارامتر غیر مرکزی قرار دارد. مقدار RMSEA به دست آمده ۰/۰۳۶ می‌باشد که با توجه به مقدار استاندارد کمتر از ۰/۱ مطلوب می‌باشد.

- تحلیل عاملی تاییدی مقیاس عوامل ساختاری و عوامل اجتماعی

نتایج تحلیل عاملی مقیاس عوامل ساختاری و عوامل اجتماعی با آن در شکل ۵، ارائه شده است. این مقیاس شامل ۲ متغیر پنهان و ۴ متغیر قابل مشاهده می‌باشد. بار عاملی مشاهده در تمامی موارد مقداری بزرگتر از ۰/۳ دارد که نشان می‌دهد همبستگی بین متغیرهای پنهان (ابعاد هر یک از سازه‌های اصلی) با متغیرهای قابل مشاهده قابل مشاهده قابل قبول است. پس از اینکه همبستگی متغیرها شناسایی گردید باید آزمون معناداری صورت گیرد. جهت بررسی معنادار بودن رابطه بین متغیرها از آماره t-value استفاده می‌شود. چون معناداری در سطح خطای ۰/۰۵ بررسی می‌شود بنابراین اگر آماره آزمون t-value از مقدار بحرانی ۱/۹۶ بزرگتر باشد، رابطه معنادار است. براساس نتایج شاخص‌های سنجش هر یک از مقیاس‌های مورد استفاده در سطح اطمینان ۰/۰۵ مقدار آماره t-value بزرگتر از ۱/۹۶ می‌باشد که نشان می‌دهد همبستگی‌های مشاهده شده معنادار است.

شکل ۵: تحلیل عاملی تاییدی عوامل ساختاری و عوامل اجتماعی

تمامی بارهای عاملی از ۰/۳ بالاتر می‌باشند، برای بیان مقبولیت مدل از شاخص‌های برازش هنجار شده بنتلر-بونت، برازش نسبی، برازش افزایشی، شاخص‌های تطبیقی و مجذور کامل استفاده شده است که نتایج بدست آمده از مدل در جدول ۷، نمایش داده شده است.

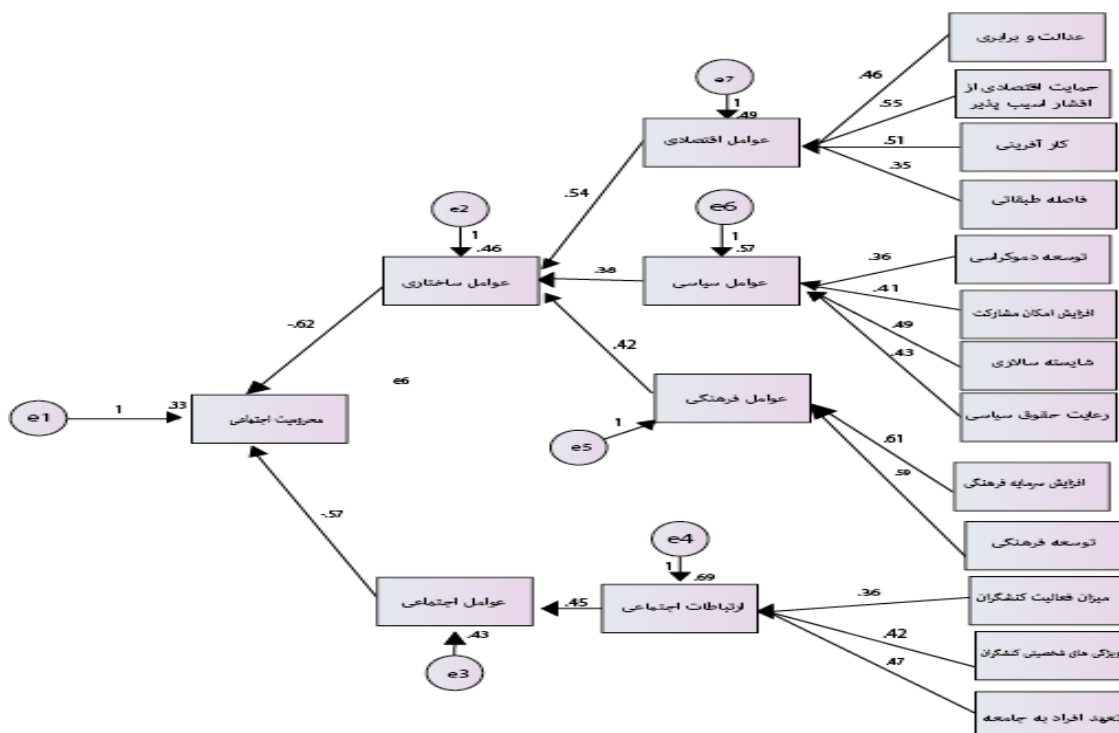
جدول ۷: شاخص‌های برازش عوامل ساختاری و عوامل اجتماعی

SRMR	PCFI	PNFI	PRATIO	RFI	IFI	GFI	CFI	NFI	RMSEA	X2/df	مدل
<۰/۰۸	>۰/۵	>۰/۵	>۰/۵	>۰/۹	>۰/۹	>۰/۹	>۰/۹	>۰/۹	<۰/۱	<۲	میزان قابل قبول
۰/۰۲۵	۰/۶۷۸	۰/۵۸۶	۰/۶۳۴	۰/۹	۰/۹۹	۰/۹۶	۰/۹۹	۰/۹۹	۰/۰۱۷	۲/۲۷	محاسبه شده

خطای جذر میانگین مربعات (RMSEA): این شاخص بر مبنای تحلیل ماتریس باقیمانده قرار دارد و بر خلاف بسیاری از شاخص‌های برازش برای فواصل اطمینان مختلف نیز قابل محاسبه است. این شاخص بر مبنای پارامتر غیر مرکزی قرار دارد. مقدار RMSEA به دست آمده ۰/۰۱۷ می‌باشد که با توجه به مقدار استاندارد کمتر از ۰/۱ مطلوب می‌باشد.

طراحی معادلات ساختاری

بعد از تأیید ساختار عاملی سازه‌های پژوهش، جهت بررسی روابط میان متغیرها از مدل‌یابی معادلات ساختاری استفاده شده است. برای سنجش فرضیه‌های تحقیق معادلات ساختاری استفاده شده است. مدل معادلات ساختاری^۱ یک ساختار علی خاص بین مجموعه‌ای از سازه‌های غیرقابل مشاهده است. یک مدل معادلات ساختاری از دو مولفه تشکیل شده است: یک مدل ساختاری که ساختار علی بین متغیرهای پنهان را مشخص می‌کند و یک مدل اندازه‌گیری که روابطی بین متغیرهای پنهان و متغیرهای مشاهده شده را تعریف می‌کند. با استفاده از نرم‌افزار آموس می‌توان مدل‌های معادلات ساختاری را تحلیل کرد. با استفاده از مدل معادلات ساختاری روابط بین متغیرهای پنهان با یکدیگر و نیز گویه‌های سنجش هر متغیر پنهان با متغیر مربوط قابل بررسی است. مدل‌های نظری چند متغیره را نمی‌توان با شیوه دو متغیره که هر بار تنها رابطه یک متغیر مستقل با یک متغیر وابسته در نظر گرفته می‌شود، ارزیابی کرد. تجزیه و تحلیل چند متغیره به یک‌سری روش‌های تجزیه و تحلیل اطلاق می‌شود که ویژگی اصلی آن‌ها، تجزیه و تحلیل همزمان K متغیر مستقل و n متغیر وابسته است.

شکل ۶: مدل ساختاری در حال تخمین نرم افزار آموس

¹ Structural Equation Model

تمامی بارهای عاملی از ۰/۳ بالاتر می‌باشند، برای بیان مقبولیت مدل از شاخص‌های برازش هنجار شده بنتلر-بونت، برازش نسبی، برازش افزایشی، شاخص‌های تطبیقی و مجذور کامل استفاده شده است که نتایج بدست آمده از مدل در جدول ۸ نمایش داده شده است.

جدول ۴-۱۲: شاخص‌های برازش مدل

SRMR	PCFI	PNFI	PRATIO	RFI	IFI	GFI	CFI	NFI	RMSEA	X2/df	مدل
<۰/۰۸	>۰/۵	>۰/۵	>۰/۵	>۰/۹	>۰/۹	>۰/۹	>۰/۹	>۰/۹	<۰/۱	<۲	میزان قابل قبول
۰/۰۱۷	۰/۵۷۸	۰/۵۲۰	۰/۸۳۶	۰/۹۹	۰/۹۲	۰/۹۹	۰/۹۹	۰/۹۹	۰/۰۲۵	۱/۴۱	محاسبه شده

خطای جذر میانگین مربعات (RMSEA): این شاخص بر مبنای تحلیل ماتریس باقیمانده قرار دارد و بر خلاف بسیاری از شاخص‌های برازش برای فواصل اطمینان مختلف نیز قابل محاسبه است. این شاخص بر مبنای پارامتر غیر مرکزی قرار دارد. مقدار RMSEA به دست آمده ۰/۰۲۵ می‌باشد که با توجه به مقدار استاندارد کمتر از ۰/۱ مطلوب می‌باشد.

شاخص‌های تطبیقی (IFI, CFI, RFI, NFI)

مقدار NFI یا شاخص برازش هنجار شده بنتلر-بونت به دست آمده ۰/۹۹ می‌باشد که با توجه به مقدار استاندارد ۰/۹ که حد مطلوب این شاخص می‌باشد، مدل با توجه به این شاخص از برازش مطلوبی برخوردار است. مقدار RFI یا شاخص برازش نسبی به دست آمده ۰/۹۹ می‌باشد که این شاخص نیز به برازش مناسب مدل اشاره دارد. مقدار IFI یا شاخص برازش افزایشی به دست آمده مقدار ۰/۹۲ می‌باشد که این شاخص نیز به برازش مناسب مدل اشاره دارد. مقدار CFI یا شاخص برازش تطبیقی به دست آمده مقدار ۰/۹۹ می‌باشد که این شاخص نیز به برازش مناسب مدل اشاره دارد.

شاخص‌های مقتصد (PRATIO, PCFI, PNFI)

مقدار PNFI یا شاخص هنجار شده مقتصد برابر ۰/۵۲۰ می‌باشد و نشان از مطلوب بودن مدل می‌باشد. مقدار PCFI یا شاخص برازش تطبیقی مقتصد برابر ۰/۵۷۸ و نشان از وضعیت مطلوب مدل می‌باشد. مقدار PRATIO یا نسبت مقتصد بودن برابر ۰/۸۳۶ و نشان از وضعیت مطلوب مدل دارد. کای اسکور بهنجار (X^2/df): این شاخص از تقسیم کای دو به درجه آزادی حاصل می‌شود. نسبت کای دو به درجه آزادی برابر ۱/۴۱ و مطلوب می‌باشد. در کل با توجه به کلیه شاخص‌های می‌توان گفت مدل از برازش مناسبی برخوردار است. بارهای عاملی نشان دهنده میزان تأثیر متغیر مشاهده شده در تبیین و اندازه گیری متغیرهای پنهان مربوط به خود می‌باشد. برای تأیید بار عاملی به سطح معناداری توجه می‌شود.

بحث و نتیجه گیری:

با توجه به یافته‌های که در فصل چهارم پژوهش بدست آمد در بخش آمار توصیفی نتایج گویای این نکات بودند که گروه سنی ۲۷-۳۰ سال بیشترین قشر جمعیتی این پژوهش را تشکیل داده اند و ۵۵٪ از پاسخگویان بیکار و ۴۷٪ از آنها دارای مدرک کارشناسی هستند و بیشترین فراوانی در مورد وضعیت تاهل مربوط به مجرد گزارش کرده اند. جهت بررسی مدل نظری تدوین شده هر کدام از عوامل و مولفه‌های آنها در تحلیل عاملی تاییدی مورد آزمون قرار گرفتند و نهایتاً نتایج نشان داد که مدل‌ها از براش خوبی برخوردار است و در نهایت به آزمون مدل نهایی و تدوین مدل معادلات ساختاری پرداخته شد. نتایج بدست آمده از مدل حاکی از این است که از بین عوامل ساختاری و عوامل اجتماعی موثر بر محرومیت اجتماعی عوامل ساختاری با ضریب ۰/۶۲-

بیشترین تاثیر را داشته است. در بحث عوامل تاثیرگذار بر خود عوامل ساختاری به ترتیب عوامل اقتصادی با ضریب ۰/۵۴، عوامل فرهنگی ۰/۴۲ و عوامل سیاسی با ضریب ۰/۳۸ نقش داشته است. از میان زیر مولفه‌های موثر بر عوامل اقتصادی بیشترین نقش را حمایت از اقبال آسیب پذیر با ضریب ۰/۵۵ بدست آورده است. از میان زیر مولفه‌های موثر بر عوامل فرهنگی افزایش سرمایه فرهنگی با ضریب ۰/۶۱ بیشترین نقش را داشته است. از میان زیر مولفه‌های موثر بر عوامل سیاسی شایسته سالاری با ضریب ۰/۴۳ بیشترین نقش را داشته است. و از میان زیر مولفه‌های مربوط به عوامل اجتماعی تعهد افراد به جامعه با ضریب ۰/۴۷ بیشترین نقش را داشته است. براساس این یافته‌ها می‌توان نتیجه گرفت که محرومیت اجتماعی در منطقه کهنوج تحت تاثیر عوامل ساختاری و عوامل اجتماعی است که در برگیرنده مجموعه در هم تنیده از عوامل درونی و بیرونی است.

در هر حال، در این پژوهش تلاش گردید با طرح ابعاد مفهومی، نظری و تجربی محرومیت اجتماعی موضوع در حوزه مورد مطالعه را تحت آزمون تجربی قرار داده و با شناسایی شاخص‌های محرومیت اجتماعی با استفاده نرم افزار "ایموس" از میان عوامل مطرح شده مولفه‌های اصلی مربوط به محرومیت اجتماعی مورد شناسایی قرار گیرد. در این راستا، از مبانی و چارچوب نظری بهره گرفته شد. به طور کلی نظریه‌پردازانی که درباره محرومیت اجتماعی تئوری ارائه داده اند، در سه دسته عاملیت‌گرایان، ساختارگرایان و ترکیب‌گرایان؛ سامان دهی شدند. عاملیت‌گرایان مثل "شلمر" و "کسانی" هستند که واحد تحلیل آنها در سطح خرد است و کارکرد و روابط فردی را مد نظر دارند. این نظریه‌پردازان محرومیت اجتماعی را عاملی درونی و در سطح خرد مورد بررسی قرار می‌دهند و آن را از افراد جامعه و روابط بین آنها جستجو می‌کنند. ساختارگرایان نیز کسانی هستند که ساختار جامعه را به عنوان واحد تحلیل و عامل بیرونی در نظر می‌گیرند و محرومیت اجتماعی را در سطح کلان جامعه مورد بررسی قرار می‌دهند. "الکاک"، "هورکهایمر" و "زیمل" و همچنین مکتب انتقادی فرانکفورت از جمله این نظریه‌پردازان هستند. ترکیب‌گرایان کسانی هستند که واحد تحلیل آنها تلفیقی از سطح خرد و کلان جامعه است. کسانی چون "گیدنز"، "الگزاندرو" و "هابرماس" از جمله نظریه‌پردازان ترکیب‌گرا هستند. به ویژه "گیدنز" که رویکردشان در این رساله به‌عنوان رویکرد نظری مورد استفاده قرار گرفته است، هم به کنش انسان‌ها در جامعه اهمیت می‌دهند و هم ساختارها را در نظر می‌گیرند. در واقع به‌نظر "گیدنز" کنش ناقص انسان‌ها (عامل درونی) و هم ساختار جامعه (عامل بیرونی) بر روی پدیده محرومیت اجتماعی مؤثر است.

وجود این پدیده در ابعاد مختلف مانع جدی برای رسیدن افراد به رشد و پیشرفت به شمار می‌آید، که محرومیت اجتماعی یکی از آنها است. به نظر می‌رسد وجود محرومیت اجتماعی در جامعه به ویژه در بین جوانان بعنوان یک معضل و آسیب اجتماعی هر روز بیش از پیش خود را در جامعه نشان می‌دهد. اکنون مسأله اساسی این است که دلایل رشد محرومیت و افزایش محرومیت اجتماعی در منطقه کهنوج چیست؟ و چگونه و تا چه میزان می‌توان در رفع یا کاهش محرومیت اجتماعی در این شهر اقدام نمود؟ مهم‌ترین راهکار عملی و عینی که تاکنون برای کاهش محرومیت اجتماعی انجام شده اهدای کمک‌ها و مساعدت‌هایی به خانواده‌های فقیر و محروم و تحت پوشش قرار دادن آنها بوده است. اما آیا راه برون رفت یا کاهش محرومیت اجتماعی در افراد جامعه تنها کمک مالی و حمایت است؟ نکته مهم‌تر این که اگر این مساعدت‌ها و کمک‌ها راهی برای رفع فقر و محرومیت باشند، تنها از نظر کمی و مادی محرومیت را کاهش خواهند داد، اما محرومیت‌های فرهنگی، اجتماعی و سیاسی همچنان باقی خواهند ماند. اگر خواهان گام نهادن در راه پیشرفت و ترقی کشور و رسیدن به توسعه پایدار و در پی استقرار عدالت اجتماعی هستیم، چنین شیوه‌هایی چندان کارایی و اثربخشی نخواهند داشت. بنابراین باید ضمن تقویت زیرساخت‌های اجتماعی، اقتصادی، فنی و تکنولوژیکی و فرهنگی جامعه، با روش‌های علمی و متناسب با جامعه ایران و دنیای امروز راه‌حل اساسی این مسأله و معضل را جستجو کرد.

ارایه راهکار و پیشنهاد های علمی

بر اساس نتایج حاصل از این مطالعه پیشنهادها و راهکاری ذیل جهت کاهش محرومیت اجتماعی در بین جوانان جامعه آماری شهر کهنوج ارائه می‌گردد:

- نتایج این مطالعه عوامل اصلی پدیده محرومیت اجتماعی را عوامل درونی و بیرونی ارزیابی نموده، لذا به استناد این دستاورد پیشنهادها در دو بخش درونی و بیرونی به شرح ذیل ارائه می‌شود:
- بخش درونی: این بخش ناظر بر سطح خرد و کنش‌های ناقص افراد و عدم توانایی در ایجاد ارتباط با دیگران است، لذا برای رفع این مشکل پیشنهاد می‌شود تا ضمن آموزش و ارتقا سطح تعلیم و تربیت به ویژه در کودکان و نوجوانان، فرآیند اجتماعی شدن جدی تر گرفته شود و بدین وسیله سرمایه فرهنگی و اجتماعی جوانان به ویژه گسترش شبکه ارتباطی و آشنایی به حقوق شهروندی افزایش یابد. البته به جهت این که شهرستان کهنوج از مناطق محروم و کم برخوردار به شمار می‌آید اصولاً از معلمین غیر بومی و تازه کار که عمدتاً جوان و فاقد تجربه لازم استفاده می‌شود که این امر می‌تواند روند اجتماعی شدن فرزندان در این منطقه را دچار نقصان نماید. پس استخدام معلمین بومی و ماندگاری ایشان در این مناطق از اقدامات اساسی به شمار می‌آید.
- بخش بیرونی: این بخش شامل ساختارهای اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی می‌باشد، که توزیع ناعادلانه منابع و سرمایه‌های ملی و عدم برخورداری از فرصت‌های زندگی، عدم برخورداری از امکانات خدماتی و بهداشتی و تبعیض از پیامدهای این مشکلات ساختاری هستند. همچنین فقدان مدیران کارآزموده و خبره به جهت مهاجرت این دسته از مدیران بومی به شهرها و استان‌های دیگر از عوامل سیاسی این پدیده در این منطقه می‌باشد.
- توجه به نیازهای اولیه جوانان که دو هدف را دنبال می‌کند: (۱) کمک مستقیم، در جهت کاهش سطح محرومیت (۲) برآوردن نیازهای اساسی اشتغال، مسکن و ازدواج و نیز پاسخ به برخی از نیازهای اجتماعی چون آموزش، حقوق شهروندی و فراهم سازی زمینه‌ی مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی از طریق اشتغال و ایفای نقش‌های اجتماعی و سیاسی، برقراری عدالت اجتماعی و رفاه،
- گسترش فرهنگ کار آفرینی و ایجاد فرصت‌های اشتغال
- گسترش عدالت اجتماعی: ایجاد شرایط یکسان برای همه افراد جامعه جهت رشد و شکوفایی درزندگی
- ایجاد فرهنگ کار و تلاش، ایجاد انگیزه و فرهنگ تلاش در جامعه به دنبال آن تولید بهتر و... ارتقا سطح آموزش مهارت‌ها و دانش‌های روز و جدید به نسل نوجوان و دانش آموز
- حمایت از دانش آموزان ضعیف و محروم به ویژه دانش آموزان نخبه و مستعد.
- ایجاد مشوق‌های انگیزشی برای سرمایه‌گذاران و بخش خصوصی در راستای ایجاد شرکت‌های سرمایه‌گذاری در این شهرستان از طریق مثلاً تخفیفات مالیاتی

منابع

- ابوالحسن تنهایی، حسین (۱۳۹۴) نظریه‌های جامعه‌شناس، چاپ چهارم، نشر مرندیز، تهران .
- ازکیا، مصطفی (۱۳۹۱) مقدمه ای بر جامعه‌شناسی توسعه روستایی، انتشارات اطلاعات، چاپ ششم، تهران.
- ازکیا، مصطفی (۱۳۹۳) جامعه‌شناسی توسعه و توسعه نیافتگی روستایی در ایران، انتشارات اطلاعات، چاپ دهم، تهران.
- ایرانپور، محسن (۱۳۷۰) فقر و محرومیت در جهان سوم، وزارت جهاد سازندگی، تهران.

آلموند، جی، ای، پاول، بی (۱۳۸۰) مشارکت و حضور سیاسی شهروندان. ترجمه علیرضا طیب، اطلاعات سیاسی اقتصادی، شماره هفتم و هشتم، تهران.

بانک جهانی (۱۳۸۱) گزارش توسعه جهانی ۲۰۰۱-۲۰۰۰، گروه مترجمان، انتشارات سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، چاپ اول، تهران.

بشیری، حسین (۱۳۷۶) جامعه شناسی سیاسی، نشر نی، چاپ سوم، تهران.

پتريک، فیز (۱۳۸۹) نظریه رفاه، سیاست اجتماعی چیست؟ ترجمه هرمز همایون پور، نشر گام نو، چاپ اول، تهران.

پیران پرویز (۱۳۷۹) مجموعه مقالات سمینار فقر در ایران، انتشارات دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، چاپ اول، تهران.

پیران، پرویز (۱۳۸۰) رفاه اجتماعی و آسیب‌های اجتماعی، فصلنامه مددکاری اجتماعی، شماره ۶، تابستان، تهران.

تودارو، مایکل (۱۳۶۴) توسعه اقتصادی در جهان سوم، ترجمه غلامعلی فرجادی، انتشارات وزارت برنامه و بودجه، چاپ اول، تهران.

توسلی، غلامعباس (۱۳۶۸) مجموعه مقالات اولین سمینار فقر و فقرزدایی، سازمان بهزیستی کشور، چاپ اول، تهران.

جزایری، ادریس و دیگران (۱۳۷۳). فقر و روستا (مجموعه مقالات)، مترجمان: ابراهیم زاهدی عبقری و زهره کسایی، مرکز مطالعات برنامه ریزی و اقتصاد کشاورزی، تهران.

جلائی پور، حمید رضا و جمال محمدی (۱۳۹۴) نظریه‌های متاخر جامعه شناسی، نشر نی، چاپ ششم، تهران.

جوانمرد، کمال (۱۳) سیر تحول مکتب انتقادی فرانکفورت، فصلنامه علمی - تخصصی علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی اراک، سال دوم، شماره ۸، صص ۱۹-۳۴.

چمبرز، رابرت (۱۳۷۶) توسعه روستایی اولویت بخشی به فقرا، ترجمه مصطفی ازکیا، تهران، انتشارات دانشگاه تهران

حاج یوسفی، علی (۱۳۸۰) توسعه و رفاه اجتماعی، فصلنامه مددکاری اجتماعی، شماره ۶، تابستان، تهران.

دلاور، علی (۱۳۷۴) مبانی نظری و عملی پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی، انتشارات رشد، چاپ سوم، تهران.

رضایی، عبدالعلی (۱۳۷۵) مشارکت اجتماعی، وسیله یا هدف توسعه، اطلاعات سیاسی اقتصادی، شماره ۱۱۰-۱۰۹، تهران.

رفیع پور، فرامرز (۱۳۶۰) کند و کاوها و پنداشته‌ها (مقدمه ای بر روش‌های شناخت جامعه و تحقیقات اجتماعی)، انتشارات شکر ساهمی انتشار، چاپ چهاردهم، تهران.

ریترز، جورج (۱۳۸۵) نظریه جامعه شناسی در دوران معاصر، ترجمه محسن ثلاثی، انتشارات علمی، چاپ اول، تهران.

زیمل، گئورگ (۱۳۸۷) مقالاتی درباره تفسیر در علم اجتماعی، ترجمه شهناز مسمی پرست، شرکت سهامی انتشار، چاپ دوم، تهران.

ساخاروپولوس، جرج و ودهال، مورین (۱۳۷۰) آموزش برای توسعه، ترجمه پریدخت وحیدی و حمید سهرابی، انتشارات سازمان برنامه و بودجه، چاپ اول، تهران.

ساروخانی، باقر (۱۳۸۸) روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی، (جلد نخست: اصول و مبانی)، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، چاپ پانزدهم، تهران.

ساروخانی، باقر (۱۳۹۶) روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی، (جلد چهارم: روش فازی)، نشر دیدار، چاپ دوم، تهران.

سازمان بهزیستی کشور (۱۳۷۹) به سوی نظام جامع رفاه اجتماعی، تهران، سازمان بهزیستی کشور و دانشگاه علوم زیستی و توانبخشی، تهران.

سازمان ملل متحد (۱۳۷۴) گزارش توسعه انسانی ۱۹۹۴، مترجم قدرت الله معمارزاده، انتشارات سازمان برنامه و بودجه، چاپ اول، تهران

شیخاوندی، داور (۱۳۵۰) نابرابری‌های آموزشی در ایران، مؤسسه تحقیقات و برنامه ریزی علمی، تهران.
عبدی، عباس و گودرزی، محسن (۱۳۷۸) تحولات فرهنگی در ایران، انتشارات روش، چاپ اول، تهران.
عمیدی، علی (۱۳۸۴) نظریه نمونه‌گیری و کاربردهای آن، نشر دانشگاهی، چاپ سوم، تهران
غنی نژاد، موسی (۱۳۷۸) جامعه مدنی، انتشارات طرح نو، چاپ دوم، تهران.
فیروز آبادی، سید احمد و علیرضا صادقی (۱۳۹۲) طرد اجتماعی: رویکردی جامعه‌شناختی به محرومیت، انتشارات جامعه‌شناسان، چاپ اول، تهران.

کرلینجر، فرد (۱۳۷۷) مبانی پژوهش در علوم رفتاری (جلد اول)، ترجمه حسن پاشا شریفی و جعفر نجفی زند، انتشارات آوای نور، تهران.

کفاشی، مجید (۱۳۹۵) کاربرد امار توصیفی و استنباطی در پژوهش اجتماعی، نشر فوژان، چاپ اول، تهران.
کیویستو، پیتر (۱۳۷۸) اندیشه‌های بنیادی در جامعه‌شناسی، ترجمه منوچهر صبوری کاشانی، نشر نی، چاپ اول، تهران.
گیدنز، آنتونی (۱۳۹۸) گزیده جامعه‌شناسی، ترجمه حسن چاوشیان، نشر نی، چاپ دهم، تهران.
گیدنز، آنتونی (۱۳۷۳) جامعه‌شناسی، ترجمه منوچهر صبوری کاشانی، نشر نی، تهران.
گیدنز، آنتونی (۱۳۷۸) راه سوم، ترجمه منوچهر صبوری کاشانی، انتشارات شیرازه، چاپ اول، تهران.
لیوینگستون، آرتور (۱۳۶۸) سیاست اجتماعی در کشورهای در حال توسعه، ترجمه دکتر حسین عظیمی، انتشارات وزارت برنامه و بودجه، چاپ اول، تهران.

محسنی، منوچهر (۱۳۸۰) نگرش سیستمی به رفاه اجتماعی فصلنامه مددکاری اجتماعی، شماره ۶، تهران.
محسنی تبریزی، علیرضا (۱۳۹۵) روش تحقیق کیفی در مکاتب تفسیری (زمینه و کاربرد) انتشارات اطلاعات، چاپ اول، تهران.
میردال، گونار (۱۳۶۶) پژوهشی درباره فقر ملت‌ها (درام آسیایی)، ترجمه منوچهر امیری، انتشارات امیرکبیر، تهران.
میلر، دلبرت (۱۳۸۰) راهنمای سنجش و تحقیق اجتماعی، ترجمه هوشنگ نایی، نشر نی، تهران.
نبوی، حسین (۱۳۸۰) محرومیت و دینداری، پایان نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه علوم اجتماعی دانشگاه تهران، تهران.

نصرت آبادی (۱۳۸۵) وضعیت فقر در استان کرمان سال‌های ۱۳۶۸ تا ۱۳۸۵، فصلنامه علمی - پژوهشی رفاه اجتماعی، سال یازدهم، شماره ۴

نراقی، یوسف (۱۳۸۰) جامعه‌شناسی و توسعه، نشر پژوهش فروزان روز، چاپ اول، تهران.

Adams Robert: "social policy for social work" London 2002.

Atkinson t: "social exclusion, poverty and unemployment. Presidential address to section of the british association for the advancement of science, university of leeds, September 1997.

Aheaan. Arjan: "social exclusion, enriching the understanding of deprivation, university of Sussex, 2001.

De haan, arjan: "social exclusion" an alternative concept for the study of deprivation"? international bulletin of development studies 1993.

De la hozpaloma Fernandez: "families and social exclusion in the European union. Austrian institute for family studies. Vienna, June 2001.

Ho henmaier, K. G: "education, social security, and the welfare: alternative policy choices in the united states and Germany, phd, western Michigan university, 2002.

John ston. R: "religion in society" a sociology of religion, newjersey, prentice hall, 1992.

Kapurakash: "Athird way for the third world"1999 .

Senamartya: "social exclusion, concept, application, and scrutiny, Asian development bank. June 2000.

Thorns daide: "the transformation of cities urban theory and urban life" polgrawemacmillian, 2002.

Townsend peter; "sociology and social policy" London, A. lans, 1975.

Webster, Andrew: interoduction to the sociology of development, London, macmillan, 1990.

Sociological study of factors affecting social deprivation among young people aged 19 to 30 in Kahnooj

kamal javanmard¹

Assistant Professor, Faculty Member, Department of Social Sciences, Faculty of Humanities, Ghods Branch,
Islamic Azad University, Tehran. Iran (Corresponding Author)

Abstract: The aim of this study was to investigate the factors affecting "social deprivation" among young people in Kahnooj. The theoretical framework includes "agency", "structural" and "hybrid" approaches. The present study is practical. The statistical population of all 8500 young people aged 19 to 30 years in Kahnooj city and the sample size according to Morgan table is 384 people; Multi-stage cluster sampling was performed. Information is collected using a questionnaire and the content of the questionnaire is content and face. The reliability of Cronbach's alpha questionnaire is 0.87. The results showed that among the factors; Structural factor with a coefficient of -0.62 has the greatest impact on social deprivation and among the factors affecting the structural factor, economic factors with a coefficient of 0.54, cultural factors with a coefficient of 0.42 and political factors with a coefficient of 0.38 can be said. "Social" among the youth of Kahnooj region is influenced by structural factors, which is an intertwined set of internal and external factors.

Keywords: Social deprivation, structural factors, youth, Kahnooj, cultural and social capital.

---

¹ Email: javanmardkamal@yahoo.com (Corresponding Author)